
Prilog Mihi Hamziću

Kruno Prijatelj

samostalni istraživač

Izvorni znanstveni rad - UDK 75 Hamzić, M.

11. listopada 1996.

Autor, koji je niz studija posvetio starome dubrovačkome slikarstvu, u ovom prilogu analizira kompleksni problem školovanja dubrovačkoga renesansnoga slikara Miha Hamzića kod Andrea Mantegna u Mantovi i posebno atribucije Hamziću slike "Krštenje Kristovo" u Kneževu dvoru u Dubrovniku. Autor napose obrađuje pitanje oko Hamzićeva mantovanskog naukovanja koje se datira oko 1504. do 1506. Uz to iznosi analogije njegova djela s radovima umjetnika iz Maraka s kraja 15. i 16. stoljeća, u kojima se može uočiti Mantegnin odjek. Na kraju pokušava evocirati Hamzićev umjetnički profil u cjelini i istaknuti njegove osobne i lokalne crte.

Prvi dokument o dubrovačkome renesansnom slikaru Mihi (Mihovilu, Mihajlu, Mihoću, Michaelu) Hamziću - sinu Johannesu Teutonicusa (Hannsa Nijemca), bombardijera iz Kolna u službi Dubrovačke Republike, rođenom u Stonu oko 1482. I preminulim u 36. godini života, 1518. u Dubrovniku - odluka je Vijeća umoljenih od 24. siječnja 1509., prema kojoj za 12 dukata ono preuzima sliku sv. Ivana Krstitelja koju je za dvoranu Vijeća naslikao Hamzić, koji se bio vratio sa školovanja u Mantovi kod "glavnog slikara Italije". Tekst glasi:

Prima pars est de acceptando figuram sancti Johannis Baptistae quam pinxit pro sala consiliorum nostrorum magister Michael Camzouich, qui venit ex Italia et docuit artem Mantue sub principali pictore Italie. Per 28, contra 11.

Secunda pars est de non acceptando.

Prima pars est de solvendo duoatos duodecim dicto magistro Michaeli pro dicta figura-Per 24, contra 16.

Secunda pars est ducatos decem.

(Acta Cons. rog. 31, 74)

S tim je dokumentom povezan drugi od 14. prosinca 1510., po kojemu se slikar Nikola Božidarević obvezuje naslikati za dvoranu Velikog vijeća sliku sv. Jerolima u kardinalskom ruhu veličine i na način slike sv. Ivana Krstitelja, koju je bio izradio slikar Miho Hamzić. Taj drugi tekst glasi:

Die XIII decembris 1510

Nicolaus Bosidarouich pictor obligando se et omnia bona sua promisit et convenit... consiliariis Minoris consilii ad hoc deputatis per communem Ragusii, presentibus et acceptantibus pro ipso communi facere et factam et completam dare ad tardius ad festum Pasce Resurrectionis Domini pro cime futurum pro sala Maioris consilii unam figuram sancti Hieronymi in vestibus cardinalium, secundum designum per eum factum et eis presentatum in tela ad telarium de altitudine, forma et qualitate figure sancti Johannis Baptiste existentis in dicta sala, quam fecit magister Michael Camzich, de bona proportione et cum coloribus finis ad parangonum dicte figure sancti Johannis et ad laudem cuiuslibet boni pictoris, precio ducatorum duode-

cim sine sanazis deauratis, et confessus fecit accepisse pro parte ducatos auri sex. (Diversa notariae, 89, 33).¹

Na osnovi tih dokumenata možemo zaključiti:

a) da je slikar Miho Hamzić 1509. dobio narudžbu izvesti sliku sv. Ivana Krstitelja za dvoranu Velikog vijeća na osnovi odluke Vijeća umoljenih prihvaćene većinom glasova,

b) da je Hamzić prije toga učio slikarstvo u Italiji, i to u gradu Mantovi kod "glavnog slikara Italije",

c) da je za tu sliku primio iznos od 12 dukata,

d) da je po toj već gotovoj slici slikar Nikola Božidarević 1510. dobio nalog izraditi sliku iste veličine i za istu dvoranu s likom sv. Jerolima kao kardinala za istu cijenu bez zlatnog okvira, primivši unaprijed predujam u iznosu od 6 dukata.

Na temelju navedenih podataka razni su autori iznijeli ova mišljenja:

K. Kovač u svojem je kapitalnom radu s dokumentima o dubrovačkim slikarima 15. i 16. stoljeća objelodanio citirani dokument o Božidarevićevoj slici sv. Jerolima iz 1510., a oblika i veličine slike sv. Ivana Krstitelja koju je prethodno naslikao Hamzić zaključujući da je riječ o slici "Krštenje Kristovo" s prikazom sv. Ivana Krstitelja koji krsti Isusa u rijeci Jordanu, a nalazi se u Kneževu dvoru.²

Lj. Karaman u nekoliko se svojih studija navratio na taj problem poznajući samo dokumenat iz godine 1510., koji je objelodanio K. Kovač. Godine 1927. prvi je put napisao da je Hamzić vrlo vjerojatno autor slike "Krštenje Kristovo" u Kneževu dvoru u Dubrovniku, u kojoj uočava elemente "tvrde šematičke konstrukcije Mantegnine umjetnosti". To je ponovio u svojoj knjizi o umjetnosti u Dalmaciji u 15. i 16. stoljeću iz 1933., o studiji o starome dubrovačkom slikarstvu iz 1943. I u svom sintetičnom pregledu umjetnosti u Dalmaciji iz 1952. postavivši i pitanje je li poliptih u dubrovačkome dominikanskom kapitulu sa središnjim prizorom Krštenja Kristova možda mladenački Hamzićev rad. Kasnije pronađen dokument o Dobričevićevu autorstvu toga djela ovu hipotezu danas čini bespredmetnom.³

M. Kašanin u svojoj studiji o Hamziću iz 1939., pretiskanoj 1943., također se slaže da je Hamzić autor "Krštenja Kristovog" u Kneževu dvoru te iznosi zapažanje da je po svoj prilici Hamzić u Dubrovniku bio cjenjeniji od Božidarevića, jer je prvi dobio narudžbu za sliku u dvorani Vijeća. I on uočava - ne poznajući dokument iz 1509. - na slici "Krštenja" odjeke umjetnosti Andrea Mantegne.⁴

U svojoj sintetičnoj studiji o vezama talijanske i hrvatske umjetnosti iz godine 1943. S. Bettini i G. Fiocco spominju Hamzićevu "lunetu" (sic!) s prizorom Krštenja Kristova koje se odvija u hridinastu krajoliku i uočavaju da se na njoj osjeća način Andrea Mantegne u smislu kako su ga vidjeli slikari iz San Severina u Markama. Oni time pokazuju - ne poznajući još arhivski dokument - očitu

intuiciju zapažajući obje bitne komponente u Hamzićevu prvomu slikarskom djelu: onu mantegnevsku i onu podrijetlom iz Maraka.⁵

J. Tadić u svojem kapitalnome djelu sa ispisima arhivskih dokumenata o starim dubrovačkim slikarima od 13. do kraja 16. st. nije komentirao te akte s gledišta povijesti umjetnosti, ali je u svojim slikovnim prizorima na osnovu legenda pridao Hamziću sliku "Krštenja Kristova".⁶

U svojem opsežnom djelu o "dubrovačkoj slikarskoj školi" iz 1963. V. J. Đurić piše čitavo opširno poglavlje o životu i djelu Miha Hamzića. U njemu kategorički sliku sv. Ivana Krstitelja iz 1509. identificira s "Krštenjem Kristovim" u Kneževu dvoru. On spominje da se na njoj Mantegnine pouke mogu napose uočiti u kamenom pejzažu i u skulpturalnosti likova, u novome shvaćanju volumena i u nekim drugim pojedinostima. Đurić također zapaža da Hamzić nije mogao s tako naprednim i novim shvaćanjima dugo izdržati u Dubrovniku, pa se u triptihu naslikanu 1512. u dominikanskoj crkvi za obitelj Lukarević vratio trodijelnoj shemi triptiha iako ni u njoj nije "zaboravio pouku svog starog učitelja sa dvora Gonzaga u Mantovi". Što se tiče cijene, Đurić smatra da ona nije bitan faktor to više što je "Krštenje" naslikano s vrlo malo zlata, osim u aureolama svetaca. Njegov kategoričan zaključak o tome problemu glasi: "Poslije utvrđivanja činjenice da je Hamzić učio kod Mantegne, čini nam se da ne može biti nikakove sumnje u atribuciju "Krštenja Kristova" iz Kneževa dvora baš na njemu."⁷

I ja sam se osobno više puta bavio Hamzićem i s njim povezanim pitanjima. Još 1951. bio sam objavio odluku Vijeća umoljenih iz 1509., identificirao Mantegnu s "glavnim slikarom Italije" u Mantovi i sliku sv. Ivana Krstitelja s onom s prikazom Krštenja Kristova u Kneževu dvoru,

¹ J. Tadić, Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIII-XVI v., II, 1500-1600, Beograd 1952, str. 34, 40. U dokumentu iz godine 1510. riječ »sanazis« treba čitati »suazis«, tj. okvir.

² K. Kovač, Nikolaus Ragusinus und seine Zeit, Jahrbuch des kunsthist. Institutes der Zentralkommission für Denkmalpflege XI, Beiblatt, Wien, 1917, 9, 63.

³ Lj. Karaman, O domaćem slikarstvu u Dalmaciji za vrijeme mletačkog godspodstva, Almanah, Umjetnost u Dalmaciji XV i XVI vijek, Zagreb, 1933, str. 167, Lj. Karaman, Stari dubrovački slikari, Hrvatska revija XV, Zagreb, 1933, str. 135; Lj. Karaman, Pregled umjetnosti u Dalmaciji, Zagreb, 1952, str. 71.

⁴ M. Kašanin, Mihailo Hamzić, Umetnički pregled 1939, br. 6, str. 161-167, pretiskano u knjizi "Umetnost i umjetnici", Beograd, 1943, str. 151-183.

⁵ S. Bettini-G. Fiocco, Arte italiana e arte croata, Italia e Croazia, Roma, 1942, str. 301.

⁶ J. Tadić, o, c., s. 8-11.

⁷ V. J. Đurić, Dubrovačka slikarska škola, Beograd, 1963, str. 143-159.

1. M. Hamzić, *Krštenje Kristovo*, Knežev Dvor, Dubrovnik

iznoseći njezine srodnosti s nekim slikama padovansko-mantovanskoga slikara. U svojoj knjizi o starom dubrovačkom slikarstvu 1968. potpuno sam prihvatio Hamzićevo autorstvo te slike, kao i triptiha iz 1512. u dubrovačkoj dominikanskoj crkvi, a u vezi s izraženim sumnjama oko "Krštenja" naglasio na toj slici Mantegnina utjecaj ističući veće analogije s njegovim djelima iz ranoga padovanskog ciklusa i s nekim radovima iz njegova posljednjeg razdoblja u kojima se vraćao stanovitim rješenjima iz mladih godina. Prihvaćam tu također i opravdanje za nisku cijenu s činjenicama pomanjkanja veće količine zlata na slici, umjetnikovom mladošću i radom obavljenim izravno za državnu vlast. Govoreći o Hamziću i u knjizi o dalmatinskom slikarstvu u 15. i 16. stoljeću, 1983. ponovio sam konstatacije i zapažanja iz svojih prijašnjih radova i istaknuo umjetnikove susrete u Markama i odjeke slikarstva Lorenza d'Alessandro iz San Severina, koje je bio zapazio već Fiocco.⁸

Usporedo s ovim radovima koji se slažu u bitnim pogledima, dva su autora A. Matijević i F. Kesterčanek u potpunosti razlikuju u svojim stavovima.

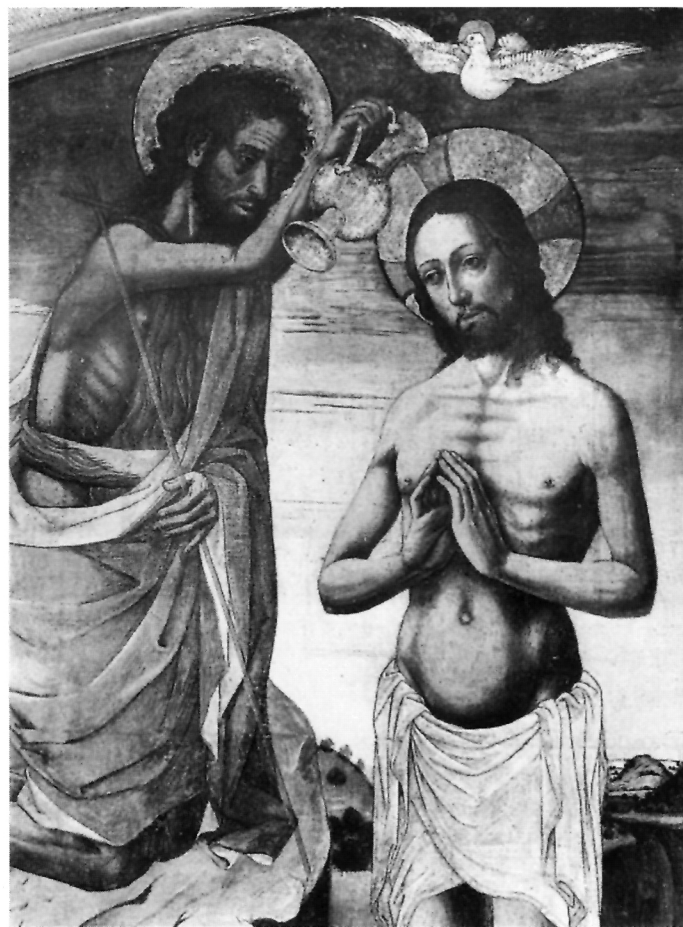
Matijević je godine 1940. iznio mišljenje da slika "Krštenja" i triptih u dominikanskoj crkvi ne mogu biti radovi iste ruke. Ako je triptih dokumentiran ugovorom iz 1512. kao Hamzićev rad, to ne može biti i slika u Dvoru. Na njoj se - po njemu - mogu zapaziti utjecaji Andrea Mantegna, Piera della Francesca, Cosima Ture i Andree del Verrocchio, a slika je u cjelini mnogo "naprednija" od triptiha. U najboljem slučaju autor dopušta formulaciju "da bi se (slika "Krštenja") mogla pripisati Hamziću", te se ne slaže s autorima koji je njemu atribuiraju bez ograde, to više što se u dokumentu naziva samo slikom sv. Ivana Krstitelja. Naravno, treba imati u vidu da Matijević nije mogao poznavati arhivski dokument iz 1509., već samo onaj iz godine 1510.⁹

Dvadesetak godina poslije, 1962. u istom duhu piše, F. Kesterčanek, koji poznaje oba dokumenta, ali još naglašenije poriče mogućnost da je Hamzić naslikao oba djela. On pušta mogućnost da je Hamzić mogao biti Mantegnina učenik od 1504. do smrti velikoga slikara godine 1506. Naglašava, međutim, da su dvije slike "potpuno drugačije", smatra da se "Krštenje" ne bi moglo nazivati slikom sv. Ivana Krstitelja, a glavni mu je naglasak u činjenici da se slika u Dvoru u stilskom pogledu razlikuje od ostalih djela dubrovačke škole budući da ona nije - po njemu - nikad dosegla takvu razinu i ažurnost. Kesterčanek, na kraju, ističe kako "Krštenje Kristovo" u Kneževu dvoru i nema veze s Mantegnom samim i pita se nije li dubrovačka slika kupljena nakon smrti velikog umjetnika 1506., kada su se u Mantovi prodavale "razne dovršene i nedovršene slike iz njegove radionice".¹⁰

⁸ K. Prijatelj, Prilozi slikarstvu XV-XVII st. u Dubrovniku, Historijski zbornik IV; 1-4, Zagreb, 1951, str. 177-179, K. Prijatelj, Dubrovačko slikarstvo XV-XVI stoljeća, Zagreb, 1968, str. 27-29; K. Prijatelj, Dalmatinsko slikarstvo 15. i 16. stoljeća, Zagreb, 1983, str. 31-32.

⁹ A. Matijević, Mihajlo Hamzić, slikar dubrovačke škole, Alma mater croatica IV, Zagreb, 1940-1941, str. 7-14.

¹⁰ F. Kesterčanek, O Mihajlu Hamziću i ostalim slikarima XVI stoljeća u Dubrovniku, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, Split, 1962, str. 137-155.

2. M. Hamzić, *Krštenje Kristovo*, detalj pejzaža3. M. Hamzić, *Krštenje Kristovo*, detalj Ivana i Krista

Veliko značenje za poznavanje staroga dubrovačkoga slikarstva imala je izložba pod naslovom "Zlatno doba Dubrovnika", organizirana godine 1987. u Muzejskome prostoru u Zagrebu i na nekoliko mjesta u Dubrovniku, a na kojoj su bile izložene obje s Hamzićem povezane slike: "Krštenje Kristovo" u Kneževu dvoru i triptih obitelji Lukarević u dominikanskoj crkvi. U katalogu izložbe, na kojoj su ta djela mogli upoznati i stručnjaci i široka publika, slikarstvo je obradio *V. Marković*. U kataloškom dijelu "Krštenje" pripisuje Hamziću i datira 1508.-1509. a triptih Hamziću zajedno sa suradnikom Pietrom di Giovanni iz Venecije, uz dataciju godine 1512. U slikarovoj biografiji spominje se da se Hamzić vratio u Dubrovnik prije 1508., kad je preuzeo narudžbu da naslika "Krštenje", uz napomenu, da je u Mantovi bio učenik najvećega talijanskoga slikara Andrea Mantegne, te da je 1512. sklopio ugovor o suradnji s Pietrom di Giovanni iz Venecije, i to u gradu Recanatiju u Markama, i ugovorio s njim izradbu triptiha za vlastelinsku porodicu Lukarević.

U uvodnom tekstu Marković navodi dokument iz 1509., koji spominje da je Hamzić učio slikarstvo u Mantovi kod glavnog talijanskoga slikara, ali nastavlja, po našem mišljenju, prestrogom rečenicom da je "Hamzićevo djelo prosječno i

stilski zaostalo, pa je teško pretpostaviti da je doista učio kod Andree Mantegne koji svoje kasne dane provodi u slavu na mantovanskom dvoru Gonzaga uglavnom s razgovorima o umjetnosti".¹¹

U svojem članku o vezama grada Mantove i Hrvatske, u kojemu je iznio niz zanimljivih podataka o našim vezama s tim značajnim talijanskim umjetničkim središtem, *R. Sarzi* posvetio je 1994. kraće poglavlje vezama Hamzića i Mantove spominjući dokumente iz 1509. i 1510. On Hamziću atribuirao "Krštenje Kristovo" u Kneževu dvoru i identificirao ga se slikom sv. Ivana Krstitelja u arhivskim dokumentima, iznosi sličnosti te slike s ranim Manteginim radovima, ističe simetričnu kompoziciju i tonalna rješenja na dubrovačkoj slici, te nabroja srodne prikaze te teme u

¹¹ Zlatno doba Dubrovnika - XV i XVI stoljeća, katalog izložbe, Zagreb (Muzejski prostor) i Dubrovnik (Dubrovački muzeji, Knežev dvor, itd.), 1987, tekst o slikarstvu *V. Marković*, str. 173, 174, 351, 352.

4. Francesco Mantegna, *Krštenje Kristovo*, Mantova, crkva Sv. Andrije

5. Lorenzo d'Alessandro, *Krštenje Kristovo*, Urbino, Galleria Nazionale

slikama Verrocchia, Biela della Francesca i Mantegne ili njegova sina Francesca u kapeli crkve Sv. Andrije u Mantovi. Sarzi spominje i neke podatke iz Hamzićeva života i upoređuje, na kraju, i lik sv. Nikole na dubrovačkom triptihu s Mantegninim prikazom velikoga svećenika u "Obrezivanju" u Uffizima u Firenci.¹²

¹² O tim slikama postoji opsežna literatura. Posebno bih o slici »Krštenja Kristova« u kapeli Sv. Ivana Krstitelja u crkvi Sv. Andrije u Mantovi naveo ove autore: C. Yriarte, Mantegna, Paris, 1901, str. 69, 171; P. Kristeller, Andrea Mantegna, London, 1901, Leipzig, 1902, str. 332-333; A. Venturi, Storia dell'arte italiana VII, 3, Milano, 1914, str. 482; Inventario degli oggetti d'arte della Provincia di Mantova (a cura di G. Matthiae), Roma, 1935, str. 4-5; B. Berenson, Pitture del Rinascimento, Milano, 1936, str. 290; G. Fiocco, Mantegna, Milano, 1937, str. 76; E. Tietze-Conrat, Andrea Mantegna, London, 1955, str. 206; R. Cipriani, Tutta la pittura del Mantegna, Milano, 1956, str. 79; G. Paccagnini, Andrea Mantegna, Catalogo della Mostra, Venezia, 1961, str. 50, 75; R. Lightbown, Mantegna, Oxford, 1986, str. 454; G. Pastore e altri, La cappella del Mantegna in Sant'Andrea a Mantova, Mantova, 1986, str. 83-93.

Ako sintetiziramo prijedloge i zaključke niza hrvatskih i stranih autora o pojavi slikara Miha Hamzića u starome dubrovačkome slikarstvu, o njegovu prvom djelu spomenutom u arhivskom dokumentu i o njegovoj vezi s umjetnošću Andrea Mantegne, možemo zaključiti da je veći broj autora sklon prihvaćanju činjenice, da je ovaj majstor njemačkoga podrijetla i potpuno podomaćen u Dubrovniku bio Mantegnin učenik, te da je slika "Krštenje Kristovo" u Kneževu dvoru u Dubrovniku njego rad. Glavne su razlike u interpretaciji valorizacije umjetnika i analizi njegovih veza s Mantegninom umjetnošću, koje se uočavaju u analogijama s njegovim ranim ili kasnijim djelima, tumače njegovim susretima sa slikarima iz Maraka, ili se čak potpuno poriču.

S obzirom na te kontradikcije i dvojbe čini mi se - iako se o tim pitanjima više puta pisalo, kao što vidimo i iz iznesenoga pregleda - da bi bilo korisno vratiti se još jednom na taj kontroverzni problem uz neka iscrpnija i nova zapažanja.

Pristupajući tom pitanju, rado bih ponovio neke bitne činjenice:

a) »principalis pictor Italie« u Mantovi spomenut u dokumentu iz 1509. kao Hamzićev učitelj može biti samo Andrea Mantegna,

b) kako je Mantegna umro 1506. u Mantovi, nakon što je 1504. napisao oporuku kojoj je u godini smrti nadodao kodicil, Hamzić mu je najvjerojatnije mogao biti učenik godine 1504-1506. S tim u vezi ne smijemo zaboraviti da je u tom razdoblju Mantegna živio na dvoru porodice Gonzaga okružen velikim poštovanjem brinući se najviše za kapelu Sv. Ivana Krstitelja u Albertijevoj crkvi Sv. Andrije u Mantovi, u kojoj je izričito želio biti pokopan. Čini se, da se tih godina malo bavio slikarstvom, ali je uzimao neke mlade ljude za učenike kojima je više značio kao »tvrтка« ili »reklama« negoli kao učitelj-pedagog u tradicionalnome smislu. U njegovoj su radionici u to doba, naime, najveći dio posla obavljali pomoćnici i suradnici, među kojima se u prvom redu isticao njegov sin slikar Francesco. Drugi sin, Ludovico, nije se bavio izravno umjetnošću, iako se on smatra autorom pisma iz 1506. nakon očeve smrti, u kome se navode i dvije slike određene za tu majstorovu grobnu kapelu.

c) u tim godinama Hamzićeva boravka u Mantovi nastala su očito neka platna vezana sa spomenutom kapelom, koja neki autori pripisuju samom ostarjelom majstoru, drugi njemu upridaju autorstvo koncepcije, crteža ili skice, treći vide kao bitni faktor suradnju pomoćnika, a četvrti u njima uočavaju ključnu ulogu Francesca Mantegne u raznim vidovima, to jest kao autora, realizatora očeve ideje, suradnika ili slično. Riječ je u prvom redu o slikama »Sveta Obitelj i obitelj sv. Ivana Krstitelja« (koja odaje najvišu kvalitetu), »Polaganje u grob« (koja je naslabija) i »Krštenje Kristovo« (koju najveći broj povjesničara umjetnosti od Yriarte, A. Venturija i Paccagninija do Lightbowna i Pastorea atribuiraju Francesco). Upravo u toj posljednjoj slici možemo zapaziti stanovite šire srodnosti s Hamzićevim »Krštenjem Kristovim« u Kneževu dvoru u Dubrovniku, u nekim analogijama u tvrdim i koštunjavim likovima Krista i sv. Ivana Krstitelja, u kamenitu pejzažu i u raslinju, koje činjenice teško mogu biti samo slučajne i idu u prilog mišljenja da je dubrovački slikar izradio svoje djelo nakon mantovanskog boravka.

d) da je nakon školovanja u Mantovi Hamzić uza svoj slikarski rad započeo sa svojim bratom Jakovom i trgovačku aktivnost u Markama (Recanati, Ancona, Pesaro), te da je u toj regiji, usko povezanoj na kulturnom i ekonomskom polju s Dubrovnikom, mogao upoznati tamošnja slikarska zbivanja, a posebno predstavnike tzv. škole iz San Severina i to - više negoli izrazito kasno-gotičke slikare Lorenza i Jacopa Salimbenija - već renesansnim komponentama prožeta djela Lorenza d'Alessandro (spomenutog između 1462. i 1503.). Ovaj je posljednji umjetnik i sam bio autor jednoga zanimljivog »Krštenja Kristovog« danas u Galleria nazionale u Urbinu. Na toj se slici pojavljuje karakteristični krajolik tvrdih kamenih hridina, koji se približava onim ranim Mantegninim pejzažima koja R. Longi duhovito

naziva »geološkim«, tako da držimo da ima svoju osnovu i moguće Hamzićevo poznavanje toga umjetnika (kao što je već 1942. bio naslutio G. Fiocco), a čak možda i spomenute slike. Na temelju svega iznesenog - ponavljajući i neke već izneseu radnu i u svojim prijašnjim tekstovima - zaključio bih:

1. da je Miho Hamzić učio oko 1504.-1506. tj. uoči majstorove smrti u radionici Andree Mantagni u Mantovi te da se ne može poreći činjenica da je - na način koji smo ovdje pokušali interpretirati i obrazložiti - zaista bio učenik »glavnog slikara Italije« kako se navodi u arhivskom dokumentu iz godine 1509.;

2. da je dubrovački slikar - možda i na poticaj samoga starog učitelja - mogao posjetiti i upoznati u nedalekoj Padovi njegove mladenačke radove u kapeli Ovetari u crkvi Eremitani, te usporedo u njegovoj radionici uz njegova sina Francesca i druge njegove pomoćnike i kasne učenike oblikovati osnovne komponente svoga slikarskog govora,

3. da je stanovita nadahnuća mogao poprimiti i putujući Markama i susrećući djela spomenutih slikara iz te regije aktivnih ptkraj 15. i početkom 16. stoljeća;

4. da je - afirmirajući se u Dubrovniku laskavom narudžbom Vijeća umoljenih iz 1509. i slikom »Krštenje Kristovo« (bez obzira na to je li to djelo ono u dokumentu spomenuto kao slika sv. Ivana Krstitelja ili drugo s istim svecem kao protagonistom) - nastavio u Dubrovniku, uz trgovačke poslove, i svoj slikarski rad, najprije sam, a zatim u suradnji sa spomenutim Pietrom di Giovanni iz Venecije kojega je u Recanatu uzео u svoju radionicu. Taj je slikar, premda manje kvalitete od Hamzića - kako možemo suditi iz njegovih kasnijih sačuvanih djela na teritoriju Dubrovačke Republike gdje je ostao djelovati sve do svoje smrti - očito utjecao na Hamzića unošenjem kolorističke komponente venecijanskog podrijetla, kao što dokazuje već spomenuti triptih naslikan za vlastelinsku obitelj Lukarević 1512., u dominikanskoj crkvi. U njoj se vratio tradicionalnoj konzervativnoj shemi trodijelne slike, ali je pokazao već renesansno shvaćanje volumena, a baš u liku sv. Ivana Krstitelja zadržao je stanovite uočljive odjeke na svoj prvi dubrovački rad odnosno na svog velikog učitelja iz mladosti ili, bolje, sredine u kojoj se oblikovao. Možda bi neke elemente njegova umjetničkog profila razjasnila, na žalost propala, slika iz dubrovačke katedrale tj. poliptih oltara Sv. Josipa, koji je 1517. započeo Nikola Božidarević, nastavio sam Hamzić, a završio i primio posljednju isplatu Pietro di

¹³ Zagreb, 1986., str. 144

¹⁴ Peristil XXV-XXVI, 27-28, Zagreb, 1984.-1985., str. 82

¹⁵ R. Ivančević, "Perspektive", Zagreb, 1996., str. 128

Giovanni. To bi djelo, na kojemu su se izmijenile ruke trojice protagnosta dubrovačke slikarske renesanse, bilo izuzetno važno za poznavanje tog iznimnog poglavlja povijesti dubrovačkoga i hrvatskoga slikarstva.

Problem renesansnog prostora kod slikara Miha Hamzuća analizirao je u novije vrijeme u više navrata Radovan Ivančević s oštromnim zapažanjima o problematici perspektive u njegovoj slici "Krštenje Kristovo".

U knjizi "*Umjetničko blago Hrvatske*"¹³ točno je naglasio, da je "Sličnost s Mantegnom samo formalna u tvrdoj modelaciji stijena i shematskoj interpretaciji linearne i atmosferske perspektive, ali - izuzev lica anđela - likovi su gotički tvrdi, krila dekorativno polikromna, a renesansni duh je negiran u stukturi: nema jedinstvenog očišta, niti jedinstva vremena, jer su disproporcionalno veliki likovi nespojivi s pejzažom koji je simulatno gledan iz druge vizure (odozgo i izdaleka)".

U studiju "*Slikarski predložak renesansnog reljefa Krštenja u Trogiru*"¹⁴ Ivančević je točno uočio da je Hamzić preuzeo metodu ili samo kopirao predloške na morfološkoj razini nerazumijajući - kao slabiji, pomalo provincijski majstor - strukturu i konstrukciju renesansne perspektive kako ju je

morao znati tumačiti i primjenjivati sam Mantegna. Njegova interpretacija i valorizacija se ispravno uklapaju u spomenuti problem zaključkom da na Hamzićevoj slici "nije dosegnut renesansni princip jedinstva prostora i vremena, jer su korištena dva stajališta, dvije vizure: jedna za likove, a druga za pejzaž i među njima nije uspostavljena veza".

U svojoj najnovijoj knjizi "Perspektive"¹⁵ varira istu tezu da je Hamzić od velikog renesansnog majstora Mantegne preuzeo samo izgled krajolika, a da nije razumio metodu konstruiranja geometrijske perspektive, te da nije postigao organsku povezanost likova i prirode.

Smatrao sam bitnim i korisnim završiti ovaj doprinos slikarstvu Miha Hamzića recentnim pogledima R. Ivančevića - koje potpuno prihvaćam - o problemu perspektive u djelu "Krštenje Kristovo" dubrovačkog slikara njemačkog porijekla, a u kome sam želio usput spomenuti i veze slikara u Mantovi s Manteginim sinom Francescom i s radovima umjetnika iz Maraka krajem 15. i početkom 16. stoljeća kada je učio u Manteginom krugu oko 1504.-1506. i za vrijeme kojeg naukovanja nije mogao kao osrednji provincijski majstor shvatiti bit i načela renesansne perspektive.

6. M. Hamzić, Lukarevićev triptih, crkva Sv. Andrije

Kruno Prijatelj

CONTRIBUTO AL PITTORE MIHO HAMZIĆ

Miho Hamzić è una tra le principali personalità del breve capitolo rinascimentale della pittura ragusea dei primi due decenni del Cinquecento. In questo studio vengono recati nuovi aspetti sul periodo che il giovane Hamzić fu allievo di Andrea Mantegna probabilmente tra il 1504 e il 1506, cioè negli anni nei quali il grande maestro trascorreva l'ultimo periodo della sua vita. Dal dipinto "Il Battesimo di Cristo", prima opera nota del pittore che viene datata verso il 1509 e si trova nel Palazzo dei rettori di Dubrovnik (Ragusa), risulta che egli conosceva sia l'opera giovanile del Mantegna a Padova, che la pittura mantovana del primo decennio del Cinquecento quando il vecchio maestro viveva alla corte dei Gonzaga e era aiutato dal figlio Francesco e da alcuni collaboratori e scolari. Questo ambiente formò il profilo artistico del giovane Hamzić, che ebbe certo l'occasione di vedere il "Battesimo di Cristo" nella cappella di s. Giovanni Battista nella chiesa di s. Andrea a Mantova attribuito a Francesco Mantegna e l'arte dei pittori marchigiani della scuola di San Severino con visibili riflessi mantegneschi. Tutti questi elementi cooperarono alla formazione dello stile dello Hamzić che seppe conservare anche alcune caratteristiche personali e originali come pure tipici elementi locali.